

Postawy studentów kierunku pielęgniarstwo wobec osób niepełnosprawnych

Attitudes towards disabled persons among students of nursing

ELŻBIETA KRAJEWSKA-KUŁAK^{1/}, WOJCIECH KUŁAK^{2/}, CECYLIA ŁUKASZUK^{1/}, JOLANTA LEWKO^{1/},
AGNIESZKA LANKAU^{1/}, KATARZYNA VAN DAMME-OSTAPOWICZ^{1/}, EMILIA ROZWADOWSKA^{1/},
EWA KROPIWNICKA^{3/}, ANDRZEJ GUZOWSKI^{1/}

^{1/} Zakład Zintegrowanej Opieki Medycznej, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

^{2/} Klinika Rehabilitacji Dziecięcej, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

^{3/} Biuro Promocji i Rekrutacji, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

Wprowadzenie. Stosunek do osób niepełnosprawnych ruchowo i intelektualnie zmieniał się na przestrzeni wieków.

Cel pracy. Ocena postaw studentów kierunku pielęgniarstwa wobec osób niepełnosprawnych.

Materiał i metodyka. Badania, w oparciu o autorski kwestionariusz ankietowy, dotyczyły grupy 101 studentów kierunku pielęgniarstwo.

Wyniki. Respondenci w swoim otoczeniu mają/miały osoby niepełnosprawne (24,8%) i w 60,4% deklarowały gotowość niesienia im pomocy. Pojęcie „niepełnosprawność” kojarzyło się im z reguły z trudnościami w funkcjonowaniu w społeczeństwie (39,6%). Stosunek ludzi do osób niepełnosprawnych jest w opinii (39,6%) badanych dość dobry. W opinii badanych niepełnosprawni powinni zawierać małżeństwo (81,7%), mieć dzieci (94,1%), pracować (81,2%), jeździć samochodem (47,5%), uczyć się w klasach integracyjnych (72,9%), a opiekować się nimi powinna z reguły rodzina (79,25). Najchętniej (81,1%) studenci opiekowali by się osobami słabo słyszącymi, a najrzadziej (55,4%) osobami i z widocznym zniekształceniem, oszpeceniem ciała. Badani preferowali model integracyjny funkcjonowania osoby niepełnosprawnej (67,3%). Największą postrzeganą trudnością osób niepełnosprawnych było znalezienie pracy (65,3%). Za grupę o największych problemach uważano osoby z uszkodzonym narządami ruchu (31,7%). Badani uważali niepełnosprawnych za średnio aktywnych w życiu zawodowym i społecznym (po 38,6%), a wszelkie kampanie społeczne ich dotyczące za potrzebne – 73,3%. Jednakże aż 82,2% respondentów nie potrafiło wymienić żadnej organizacji działającej na rzecz osób niepełnosprawnych.

Wnioski. Opinie studentów kierunku pielęgniarstwo na temat stosunku do osób niepełnosprawnych w naszym społeczeństwie były podzielone. Preferowano model integracyjny funkcjonowania osoby niepełnosprawnej i uważano, iż powinny one realizować się w życiu zawodowym i społecznym. Deklarowano gotowość niesienia pomocy niepełnosprawnym, ale uzależniano powyższe od rodzaju niepełnosprawności. Wiedza na temat społecznych kampanii i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych jest bardzo słaba.

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, postawy, studenci, pielęgniarstwo

Introduction. The attitudes towards the physically and intellectually disabled have been changing over the centuries.

Aim. The assessment of attitudes of the students of nursing towards disabled persons.

Material and methods. The study included 101 students of the nursing faculty, responding to an original questionnaire.

Results. Almost 24.8% of the respondents were aware of disabled persons in their immediate surroundings and 60.4% declared willingness to help them. The term “disability” was associated with difficulties in functioning within the society (39.6%). Nearly 39.6% of the respondents reported a positive attitude towards disabled persons. 81.7% thought the disabled should be able to marry, 94.1% – have children, 94.1% – work, 47.5% – drive a car, 72.9% – learn in integration classes, 79.2% – that they should be taken care of by their family. The respondents most often (81.1%) declared willingness to take care of deaf people, and rarely (55.4%) of persons with visible body deformations. Almost 65.3% of the respondents stated that finding a job was the biggest difficulty for the disabled. Only 31.7% of the surveyed thought that disabled people with motor dysfunctions had the greatest problems. 38.6% of the respondents thought that professional and social life activities of disabled people were average, and 73.3% – that social campaigns are needed. However, almost 82.2% of the respondents could not mention any organization acting on behalf of the disabled.

Conclusions. The attitudes of the students of nursing towards disabled persons in our society were differentiated. The respondents prefer the model of integrated functioning of the disabled, and think they should be able to realize themselves in professional and social life. They declared readiness to assist the disabled, but this depended on the disability type. The knowledge on social campaigns and organizations assisting the disabled is poor.

Key words: disability, attitudes, students, nursing

Wstęp

W fachowym piśmiennictwie zwraca się uwagę na fakt, iż osoby pochodzące z różnych krajów różnią się pomiędzy sobą pod względem postaw wobec osób niepełnosprawnych, przy czym w każdej narodowości najbardziej akceptowane są osoby chore na astmę, cukrzycę, mające problem z układem krążenia i choroby stawów, a najmniej np. osoby chore na AIDS, niepełnosprawne umysłowo oraz chore psychicznie [cyt. za 1]. Postawy najbardziej charakterystyczne w tym względzie ujawniali Niemcy, Anglicy i Włosi, a mniej pozytywne – Chińczycy, Grecy oraz Arabowie [cyt. za 1].

Kossewska [2] podkreśla, iż na przestrzeni wieków, na zmiany postrzegania osób niepełnosprawnych ruchowo i intelektualnie, wpływ miały dominujące poglądy społeczne i filozoficzne. Początkowo obejmowały one dyskryminację, izolację lub segregację, a nawet eutanazję (w faszystowskim ustroju narodowosocjalistycznym), a współcześnie – integrację niepełnosprawnych z resztą społeczeństwa [2].

W opinii Larkowej [3], ludzie wobec osób niepełnosprawnych przejawiają różne postawy: uczuciowe, wolicjonalne i intelektualne, a w każdej z nich: pozytywne, pośrednie i negatywne. Postawa uczuciowa pozytywna, to okazywanie życzliwości i sympatii, postawa uczuciowa pośrednia – to współczucie, litość, obojętność, uczuciowa negatywna – to niechęć do widoku inwalidztwa, postawa wolicjonalna – to akceptacja i chęć utrzymania kontaktów, wolicjonalna pośrednia – przyglądanie się, wolicjonalna negatywna – unikanie kontaktu z osobami niepełnosprawnymi, postawa intelektualna pozytywna – to uznanie, szacunek dla osób niepełnosprawnych, intelektualna pośrednia – to ciekawość, zainteresowanie, a postawa intelektualna negatywna – to ujemna ocena tych osób [3].

Uważa się, iż negatywne postawy wobec osób niepełnosprawnych mogą wystąpić szczególnie wtedy, gdy osoby niepełnosprawne przejawiają takie cechy jak np.: manifestowanie kalectwa, zbytne żądanie przywilejów, unikanie innych osób, zamykanie się w sobie, uskarżanie się na inwalidztwo, bierność i poddanie się z rezygnacją losowi, a także złośliwość, agresywność, czy nieliczenie się z innymi [cyt. za 1].

Wykazano, że bardziej pozytywne postawy wobec osób niepełnosprawnych współwystępują z silniejszym ujmowaniem życia, jako wartości duchowej i prezentowane są przez osoby, które w większym stopniu akceptowały niepełnosprawnych, traktowały życie, jako doświadczenie, które pogłębia wiarę w Boga, a budowanie przyjaźni z Bogiem, jako plan Boży, dążenie ku zbawieniu, okazję do budowania w sobie dobra [cyt. za 1].

Witkowska [4] stwierdziła, iż osoby o bardziej pozytywnych postawach wobec osób niepełnosprawnych charakteryzowały się także wyższym poziomem inteligencji ogólnej, myślenia dywergencyjnego i samooceny (ogólnej oraz oceny stosunku do siebie i do innych ludzi). W porównaniu z innymi, o bardziej negatywnych postawach, były także bardziej niezależne od pola percepcyjnego, bardziej refleksyjne oraz bardziej preferowały wartości moralne, religijne, społeczne, a także artystyczno-estetyczne, mniej zaś – wartości prestiżowe [4].

Cel pracy

Ocena postaw studentów kierunku pielęgniarstwo wobec osób niepełnosprawnych.

Materiał i metody badawcze

Badaniu, które przeprowadzono w roku 2010, poddano losowo wybranych 101 studentów kierunku pielęgniarstwo Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, w tym 97,0% dziewcząt i 3,0% chłopców. Wiek badanych wahał się od 19 do 25 lat, w tym 19 lat miało 25,7% osób, 20 lat – 56,4%, 21 lat – 7,9%, 22 lata – 6,9%, 23 lata – 2,0%, a 25 lat – 1,0% osób. Respondenci z reguły mieszkali w mieście – 50,5%, a pozostali na wsi – 46,5%.

Zastosowano autorski kwestionariusz ankietowy – opracowany na podstawie literatury [6,7,8] oraz przemyśleń własnych.

Kwestionariusz składał się z dwóch części, pierwszej – metryczkowej zawierającej 7 pytań (wiek, płeć, miejsce zamieszkania, staż pracy, wykształcenie, specjalizacje, miejsce pracy, zajmowane stanowisko) i drugiej – zasadniczej, złożonej z 32 pytań, m.in. dotyczących rozumienia pojęcia niepełnosprawność, odczuć jakie budzi osoba niepełnosprawna, opinii nt. zawierania związków małżeńskich i posiadania potomstwa, poznania z jakiego typu niepełnosprawnością stykają się na co dzień, stosunku do osób niepełnosprawnych społeczeństwa, życia zawodowego i społecznego osób niepełnosprawnych, chęci sprawowania nad nimi opieki, celowości kampanii społecznych na rzecz niepełnosprawnych, postrzegania przywilejów dla osób niepełnosprawnych i korzyści płynących z kontaktów z osobami niepełnosprawnymi.

Wyniki

Studenci najczęściej deklarowali, iż osoby niepełnosprawne znają, ale niezbyt dobrze lub tylko z widzenia (25,7%). W swoim otoczeniu 24,8% badanych, ma lub miało osoby niepełnosprawne wśród znajomych, przyjaciół, a 23,8% ma lub miało, takie osoby w rodzinie. Pozostałe osoby twierdziły, iż nie znają takich osób (11,9%) lub nie mają żadnego kontaktu z nimi (9,9%).

Respondenci pod pojęciem „niepełnosprawność” rozumieli najczęściej trudności w funkcjonowaniu w społeczeństwie (39,6%), brak całkowitej sprawności ruchowej (33,7%), potrzebę funkcjonowania z pomocą innych (30,7%) oraz zaburzone funkcjonowanie zmysłów (19,8%). Pozostałe osoby wiązały ją z chorobą psychiczną (7,9%) lub z widocznymi zniekształceniami ciała (4,0%).

Ankietowani zapytani o słowo (cechę), jakie pierwsze przychodzi im do głowy na określenie osoby niepełnosprawnej, najczęściej (30,7%) mieli trudności z wyrażeniem swojej opinii. Inni wskazywali: „potrzebujący pomocy/opieki” (22,8%), „poruszający się na wózku inwalidzkim” (9,9%), „niesprawny ruchowo/fizycznie” (7,9%), „inwalida” (5,9%) lub „niesprawny ruchowo i psychicznie” (5,0%). Pojedyncze osoby podawały określenia: „chory”, „kaleka” lub „bezradny” (po 3,0%), „upośledzony”, „mający trudne życie” lub „niezadowolony, nieporadny” (po 2,0%) oraz „ułomny”, „pokrzywdzony” lub „nie znajdujący akceptacji” (po 1,0%).

Osoba niepełnosprawna wzbudzała w badanych studentach różne uczucia, od chęci pomocy (60,4%), zainteresowania się jej problemami (25,7%) i empatii (19,8%), po litość (17,8%), chęć poznania takiej osoby (16,8%) i współczucie (2,0%).

W opinii większości respondentów (81,7%), osoba niepełnosprawna powinna zawierać małżeństwo. Odmiennego zdania było 2% respondentów, a 20,8% z nich nie złożyło konkretnej deklaracji w powyższej kwestii.

Zdecydowana większość (94,1%) studentów była także przekonana, iż osoba niepełnosprawna powinna mieć dzieci. „Raczej nie” twierdziło 6,9% respondentów i aż 25,7% wskazało odpowiedź „trudno powiedzieć”.

Ankietowani w 39,6% twierdzili, iż stosunek większości ludzi w naszym kraju do osób niepełnosprawnych jest dość dobry. Za bardzo dobry, uznało go 21,8% studentów, a za raczej niedobry – 14,9% z nich. Zdecydowanej opinii w powyższej kwestii nie miało 23,8% badanych.

Najwięcej (81,2%) studentów było przekonanych, iż osoby niepełnosprawne powinny pracować. Niezdecydowani stanowili jedynie 8,9% badanych. Respondenci, w większości (81,2%) byli także pewni, iż niepełnosprawni mogą pracować wszędzie, razem ze zdrowymi, ale powinni mieć przystosowane stanowisko pracy. Inni uważali, iż praca taka powinna odbywać się w specjalnie dla niepełnosprawnych zorganizowanych zakładach pracy (4,0%). Zdania w powyższej kwestii nie miało 14,9% osób.

Zdecydowana większość ankietowanych (79,2%) wyraziła opinie, iż osoby niepełnosprawne nie powinny

mieszkać w oddzielnych domach. Przeciwnego zdania było 5,0% badanych, a 15,8% nie miało w powyższej kwestii zdania.

Za klasami integracyjnymi, w których uczyłyby się osoby niepełnosprawne z pełnosprawnymi rówieśnikami, opowiedziała się większość studentów (79,2%). Odmienne zdanie miało 5,9% badanych, a niezdecydowanych było 14,9% z nich.

W opinii respondentów opiekować się ludźmi niepełnosprawnymi, wspomagać ich w codziennych sprawach, powinni przede wszystkim: rodzina (79,2%), przyjaciele/znajomi (44,6%), pracownicy ochrony zdrowia lub pracownicy pomocy/opieki społecznej (po 24,8%), grupy samopomocy (18,8%) oraz organizacje religijne – (5,9%). Swojego zdania nie wyraziło 5,0% badanych.

O tym, iż społeczeństwo nie jest gotowe do udzielania pomocy niepełnosprawnym, przekonanych było 55,4% studentów. Reszta, 24,8% badanych, twierdziła przeciwnie, a 19,8% nie miało w tej kwestii zdania.

W opinii 69,3% studentów, niepełnosprawni nie mają pełnego dostępu do wszystkich dziedzin życia społecznego. Odmiennej opinii wyraziło 9,9% osób, a o tym, iż tylko w wybranych dziedzinach, bez wymienienia jakich przekonanych, przekonanych było 5,0% z nich. Zdecydowanego zdania o powyższym nie miało 15,8% studentów.

Podobne wyniki uzyskano przy ocenie pełnego dostępu niepełnosprawnych do wszystkich dziedzin życia zawodowego. Odpowiedź „tak” wybrało 5,9% badanych, „nie” – 70,3%, „tylko w wybranych dziedzinach”, bez podania w jakich – 4,0% i „trudno powiedzieć” – 19,8%.

Respondentów zapytano, czy gdyby na przykład powstała, wśród ich kolegów lub znajomych, inicjatywa nieodpłatnego pomagania, wyręczenia osoby ciężko chorej lub niepełnosprawnej w codziennych sprawach życiowych (zakupy, pomoc w domu, drobne naprawy itp.), to czy mieliby czas i chęci na udział w takiej opiece, czy też nie? Większość z nich (67,3%, w tym 30,7% tak i 36,6% raczej tak) zadeklarowała swoją pomoc w powyższym, a 6,9% podało, iż już uczestniczy w takiej pomocy. Pomocą niepełnosprawnym nie chciało by służyć 14,9% studentów (w tym 8,9% raczej nie i 1,5% absolutnie nie), a 10,9% nie wiedziało, jakby postąpiło.

Większość badanych podjęłaby się opieki nad niepełnosprawnymi, w tym z reguły nad młodzieżą (75,3%), a następnie nad dorosłymi (70,3%), nad osobami starszymi (70,3%) i nad dziećmi (44,5%). Takiej opieki nie podjęłoby się 22,8% w stosunku do osób starszych, 20,9% w odniesieniu do niepełnosprawnej młodzieży, 19,9% w stosunku do dorosłych oraz 14,9% w stosunku do niepełnosprawnych dzieci.

Pozostałe osoby nie wyraziły swojej opinii w powyższej kwestii (10,9% odnośnie dzieci, 10,0% – osób dorosłych, 7,0% – osób starszych i 4,0% – młodzieży).

Osobami z niedorozwojem umysłowym opiekowało by się 44,5% studentów. Opieki nie podjęło by się 43,6%, a 11,9% nie wyraziło swej opinii.

Opiekę nad przewlekle chorymi, np. chorobą nowotworową, ze stwardnieniem rozsianym mogłoby sprawować 71,3% badanych. Przeciwną opinię wyraziło 16,9%, a 7,9% z nich nie było zdecydowanych w powyższej kwestii.

Osobami niedowidzącymi opiekowało by się 71,3% studentów. Opieki nie podjęło by się 15,8%, a 3,0% nie wyraziło swej opinii.

Opiekę nad niewidomymi mogłoby sprawować 79,2% badanych. Odmiennej opinii wyraziło 15,9%, a 5,0% z nich nie było zdecydowanych w powyższej kwestii.

Osobami słabo słyszącymi opiekowało by się 81,1% studentów. Opieki nie podjęłoby się 15,9%, a 3,0% nie wyraziło swej opinii.

Opiekę nad osobami głuchymi mogłoby sprawować 76,3% badanych. Przeciwną opinię wyraziło 18,9%, a 5,0% z nich nie było zdecydowanych w powyższej kwestii.

Osobami niepełnosprawnymi z widocznym zniekształceniem, oszpeceniem ciała opiekowało by się 55,4% studentów. Opieki nie podjęłoby się 30,7%, a 13,9% nie wyraziło swej opinii.

Opiekę nad osobami niepełnosprawnymi ruchowo mogłoby sprawować 70,3% badanych. Przeciwną opinię wyraziło 25,8%, a 4,0% z nich nie było zdecydowanych w powyższej kwestii.

Osobami z wadami wymowy opiekowało by się 68,3% studentów. Opieki nie podjęłoby się 23,9%, a 8,0% nie wyraziło swej opinii.

Zdaniem większości (67,3%) respondentów najodpowiedniejszy do funkcjonowania osoby niepełnosprawnej, jest model integracyjny (osoby niepełnosprawne wśród zdrowych, te same szkoły, miejsca pracy, domy). Za modelem separacyjnym opowiedziało się 13,9% osób, a niezdecydowanych w powyższej kwestii było 18,8% badanych.

Najważniejsze, w opinii studentów kierunku pielęgniarstwo, trudności na jakie w życiu codziennym napotykają niepełnosprawni, związane są ze znalezieniem pracy (65,3%), prowadzeniem gospodarstwa domowego (52,5%), odrzuceniem przez przyjaciół (49,5%), nie realizowaniem marzeń rodzicielskich (50,5%) oraz odrzuceniem przez rodzinę (44,6%). Opinii swojej nie wyraziło 4,0% ankietowanych.

Za jazdą przez osoby niepełnosprawne samochodem opowiedziało się 47,5% badanych (w tym

7,9% wskazało – zdecydowanie tak i 39,6% – raczej tak). Przeciwnie powyższemu było 28,7% osób, w tym – 15,8% stwierdziło „raczej nie” i 12,9% „zdecydowanie nie”). Spory odsetek (23,8%) nie miał w tej kwestii wyrobionej opinii.

Za karaniem parkowania w miejscach przeznaczonych dla osoby niepełnosprawnej opowiedziało się 74,3% studentów (w tym 61,4% – zdecydowanie tak i 12,9% – raczej tak). Przeciwnikami stosowania kar było 20,8% badanych (10,0% – raczej nie, 10,8% – zdecydowanie nie), a niezdecydowanych – 5,0% osób.

W opinii 68,3% respondentów (w tym 55,4% zdecydowanie tak i 12,9% raczej tak), w miastach wszystkie autobusy miejskie powinny być dostosowane do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Odmienne zdanie wyraziło 28,7% ankietowanych (raczej nie – 17,8%, zdecydowanie nie 10,9%), a pozostałe 3,0% osób wybrało wariant „trudno powiedzieć”.

O tym, iż sklepy powinny mieć podjazdy przeznaczone dla osoby niepełnosprawnej przekonanych było 87,1% studentów (zdecydowanie tak – 69,3%, raczej tak – 17,8%). Pozostali respondenci wskazali: „raczej nie” – 7,9% lub „trudno powiedzieć” – 5,0%.

Studenci, za grupy niepełnosprawnych, którym najtrudniej jest funkcjonować, uznały osoby: z uszkodzonym narządem ruchu (31,7%), niewidome (27,7%), niedostosowane społecznie (26,7%), z głębszymi zaburzeniami mowy (21,8%) lub głuche (15,8%).

Zdaniem ankietowanych, osoby niepełnosprawne są średnio aktywne zarówno w życiu zawodowym, jak i w życiu społecznym (po 38,6%). Pozostali respondenci uważali, iż są oni bardzo aktywni (18,8% w życiu zawodowym i 14,9% w życiu społecznym) lub bierni w (po 13,9% wskazań na życie zawodowe i społeczne). Wyrobionego zdania nie miało 28,7% w kwestii życia zawodowego oraz 32,7% w kwestii życia społecznego.

Badani studenci uważali, iż wszelkie kampanie społeczne dotyczące osób niepełnosprawnych, są potrzebne – 73,3%. O tym, iż pokazują prawdziwy obraz niepełnosprawności, było przekonanych 9,9% ankietowanych, a że nieprawdziwy – 4,0% z nich. W grupie 5,0% kampanie wzbudzały chęć niesienia pomocy, a 7,9% osób miało problem w wybraniu preferowanej odpowiedzi.

W opinii 53,5% respondentów kontakt z osobą niepełnosprawną uczy niesienia pomocy potrzebuującym. Stwarza możliwość poznania ich problemów zdaniem 44,6% z nich, według 30,7% daje satysfakcję moralną wyniesioną ze spotkań z nimi, a 2,0% twierdziło, iż uwrażliwia. Trudności w sprecyzowaniu własnej opinii miało 7,9% studentów.

Większość (82,2%) badanych nie potrafiła wymienić żadnej kampanii społecznej dotyczącej osób niepełnosprawnych. Pozostali najczęściej wskazali na akcje: „Niepełnosprawni-pełnosprawni w pracy” – 15,8%, „Nie jesteś sam” – 1,0% oraz „Razem łatwiej” – 1,0%. Podobnie zdecydowana większość (86,1%) studentów nie potrafiła wymienić żadnej organizacji działającej na rzecz osób niepełnosprawnych. Pozostali wymieniali: Wielką Orkiestrę Świątecznej Pomocy – 3,0%, Fundację Anny Dymnej Mimo Wszystko – 3,0%, Fundację Polsat – 2,0%, Polski Związek Niewidomych – 2,0%, Caritas – 1,0%, Stowarzyszenie „Jasny cel” – 1,0% oraz Ruch Światło Życie – 1,0%.

Dyskusja

Według wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) [5], prowadzonego przez GUS w roku 2009, liczba osób niepełnosprawnych prawnie, w wieku 15 lat i więcej, wynosiła około 3,5 mln osób (dokładnie 3506 tys.), co stanowiło 11,1% ludności w wieku 15 lat i więcej. Liczba osób niepełnosprawnych prawnie w wieku produkcyjnym, wynosiła około 2,1 mln (2068 tys.) i stanowiła 8,7% ludności w tym wieku [5]. W 2009 r. aktywnych zawodowo było 15,7% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej, a w wieku produkcyjnym – 24,6%. Dla porównania współczynnik aktywności zawodowej osób sprawnych w wieku 15 lat i więcej wynosił 59,8%, a w wieku produkcyjnym 75,3% [5]. Udział osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym, aktywnych zawodowo, od 2006 r. wzrósł o 2,5%, zaś w stosunku do 2010 roku – o 0,7% [5]. W 2009 roku udział osób pracujących wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej, wynosił 13,8%, a wśród osób w wieku produkcyjnym – 21,4%. Wskaźnik zatrudnienia osób sprawnych w wieku 15 lat i więcej oraz dla zbiorowości osób w wieku produkcyjnym, wynosił odpowiednio 55,0% i 69,1% [5].

Powyższe dane wyraźnie wskazują, iż istotne jest badanie postaw społeczeństwa wobec grupy osób niepełnosprawnych.

Sękowski [6] sugeruje, iż owe postawy i oczekiwania ludzi pełnosprawnych wobec osób niepełnosprawnych są niestety przeważnie negatywne.

Larkowa [3] zwraca natomiast uwagę na wpływ pięciu czynników na kształtowanie powyższych postaw, do których zalicza: środowisko społeczne, warunki ekonomiczne, widok nietypowych cech fizycznych, rodzaje kontaktów z osobami niepełnosprawnymi oraz informacje o tych osobach.

Jones i Guskin [cyt. za 7] wyszczególniają osiem takich czynników: przedmiot i podmiot postawy, uwarunkowania wyrażania się postaw, determinanty charakteru postaw, konsekwencje, metodologię badań,

teoretyczne podstawy badań oraz etyczne aspekty problemu.

Maksimowicz [cyt. za 1] podjęła próbę sprawdzenia, w grupie studentek pedagogiki specjalnej, czy istnieje zależność pomiędzy poczuciem sensu życia, a postawami wobec osób niepełnosprawnych. Okazało się, że istnieją dodatnie, istotne statystycznie współczynniki korelacji między postawami wobec osób niepełnosprawnych, a ogólnym poczuciem sensu życia, jak też jego składnikami, tj. celami życia, afirmacją życia, oceną siebie, oceną własnego życia, poczuciem wolności i odpowiedzialności. Z bardziej pozytywnymi postawami wobec osób niepełnosprawnych występowało większe poczucie, iż życie ma sens i jest celowe [cyt. za 1].

Problem zależności między różnymi wymiarami obrazu siebie młodzieży licealnej, a jej postawami wobec osób niepełnosprawnych, analizowała Rubach [cyt. za 1]. Autorka stwierdziła, iż chłopcy wykazujący większą potrzebę opiekania się innymi, bardziej lubiący ludzi, bardziej taktowni w stosunku do innych, chętniej udzielający im pomocy i wsparcia, charakteryzowali się bardziej pozytywnymi postawami wobec osób niepełnosprawnych. Większą akceptacją osób niepełnosprawnych wykazywali także chłopcy bardziej pozytywnie nastawieni do życia i do innych ludzi, bardziej konsekwentni w swym działaniu, a także bardziej obowiązkowi oraz ceniący dobrą organizację [cyt. za 1]. Wyniki w grupie dziewcząt wskazały, że większa akceptacja osób niepełnosprawnych, łączyła się istotnie z większym optymizmem w przewidywaniu przyszłości, większą pracowitością, energią w działaniu, uporem w dążeniu do celu, solidnością, większym poczuciem obowiązku. Dziewczęta, które przejawiały bardziej pozytywne postawy wobec osób niepełnosprawnych, charakteryzowały się również większą potrzebą rozumienia siebie i innych. Wykazywały także większą potrzebę opiekania się innymi i większe nasilenie potrzeby afiliacji. Były również bardziej świadome rzeczywistości oraz tolerancyjne [cyt. za 1].

W opinii ankietowanych przez Stankiewicz [8], niepełnosprawni spotykają się na ulicy raczej z nieprzyjemnymi reakcjami, takimi jak: niezdrowa ciekawość (47,83%), obojętność (30,43%), czy wrogość (8,7%).

Wyniki badania CBOS z 2007 r. [9] dotyczące postaw wobec osób niepełnosprawnych wykazały, iż prawie połowa ankietowanych (45%) pozytywnie oceniała stosunek Polaków do osób niepełnosprawnych. Niemal tyle samo badanych (48%) było jednak przeciwnego zdania [9].

Badania młodzieży podlaskiej, prowadzone, przez Jasińską-Kania i Staszyską [10] wykazały, iż jest ona wyraźnie otwarta na osoby niepełnosprawne. Autorki

wykazały jednocześnie, iż najwyższy odsetek osób deklarował negatywny stosunek do osób niepełnosprawnych w sferze biologicznej i intymnej (po 9%).

Biegańska [11] w grupie 57 siedemnastolatków z Lublina stwierdziła, iż tylko jedna z badanych osób uznała stosunek Polaków do osób niepełnosprawnych, jako bardzo dobry. Jako „dość dobry” określało go 17 osób, jako raczej „niedobry” – 18, a „zły” – 7 osób. Blisko połowa badanych (49,1%) znała osoby niepełnosprawne tylko z widzenia, a 15,79% twierdziło, że w ogóle ich nie zna [11]. Trzynastu osób (22,8%) miało osoby niepełnosprawne wśród swoich znajomych, a 6 miało takie osoby w rodzinie. Tylko jedna z badanych osób (1,8%) przyznała, że sama siebie uważa za osobę niepełnosprawną [11].

W obecnym badaniu, studenci w 39,6% twierdzili, iż stosunek większości ludzi w naszym kraju do osób niepełnosprawnych jest dość dobry. Deklarowali najczęściej, iż znają osoby niepełnosprawne, jednak niezbyt dobrze lub tylko z widzenia (25,7%), zaś pod pojęciem „niepełnosprawność” rozumieli z reguły trudności w funkcjonowaniu w społeczeństwie (39,6%).

Wyniki badania CBOS z 2007 roku [9] wykazały, iż przeważająca większość ankietowanych (79%) uważała ludzi niepełnosprawnych za osoby, które – jeśli chcą i mogą – powinny pracować, nawet gdy renta wystarcza im na utrzymanie. Przeciwny pogląd wyrażało 16% respondentów. Ponadto 61% badanych przyznało, że oprócz wynagrodzenia za pracę powinni oni pobierać również rentę. Co szósty respondent (17%) był przeciwny łączeniu pensji i renty, a 12% uważało, że w poszczególnych przypadkach powinno to zależeć od okoliczności. Zdecydowana większość Polaków (76%) opowiadała się za zatrudnianiem osób niepełnosprawnych razem ze zdrowymi pracownikami, natomiast 17% popierało segregacyjny model zatrudnienia [9].

Badania Pankiewicz i wsp. [12] pozwoliły na stwierdzenie, iż niepełnosprawni fizycznie, w przeważającej większości (49,3%) uważali sytuację życiową osób psychicznie chorych za zdecydowanie gorszą (26,44%) i raczej gorszą (22,98%) w porównaniu do sytuacji życiowej innych niepełnosprawnych.

Przekonanie, o tym, iż niepełnosprawni powinni pracować, wyraziło także ponad 95% respondentów badanych przez Stankiewicza [8]. Jednocześnie ponad 82% z nich było zdania, że ta praca nie powinna się odbywać w specjalnych zakładach zatrudniających samych inwalidów [8].

Najwięcej (81,2%) obecnie badanych studentów było przekonanych, iż osoby niepełnosprawne powinny pracować (81,2%), razem ze zdrowymi, jednakże powinni mieć przystosowane stanowisko pracy. Nie-

liczni tylko uważali, iż praca taka powinna odbywać się w specjalnie dla niepełnosprawnych zorganizowanych zakładach pracy.

Według respondentów z badania CBOS z 2007 roku [9], opieka nad ludźmi niepełnosprawnymi i wspomaganie ich w codziennych sprawach powinny należeć przede wszystkim do obowiązków rodziny (94%), służby zdrowia (75%) i pracowników opieki społecznej (67%). Znacznie rzadziej byli wskazywani w tym kontekście przyjaciele, znajomi (23%), organizacje religijne (9%), inni niepełnosprawni, grupy samopomocy (6%) [9].

W opinii naszych respondentów opiekować się ludźmi niepełnosprawnymi, wspomagać ich w codziennych sprawach, powinna przede wszystkim rodzina (79,2%).

W badaniu CBOS z 2007 roku [9], dwie trzecie ankietowanych (65%) deklarowało gotowość udzielania bezinteresownej pomocy sąsiedzkiej osobie niepełnosprawnej. Zaledwie 6% z nich twierdziło, że już uczestniczy w takiej pomocy, a co piąty (20%) nie chciałby wziąć udziału w tego rodzaju inicjatywie [9]. Deklarowana przez respondentów gotowość niesienia pomocy była uzależniona od rodzaju niepełnosprawności, w tym najrzadziej chcieliby pomagać osobom z chorobami psychicznymi [9].

W raporcie Stankiewicza [8], można stwierdzić, iż w większości badani włączyliby się w akcję wolontarystycznej pomocy niepełnosprawnemu sąsiadowi (ponad 78%), nie mieliby nic przeciwko powstaniu w sąsiedztwie ośrodka dla niepełnosprawnych umysłowo (prawie 74%), ale jednocześnie znaczna część (prawie 22%) nie zabrała głosu w tej sprawie [8].

W obecnym badaniu, osoba niepełnosprawna wzbudzała w studentach przede wszystkim chęć pomocy (60,4%), zainteresowanie się jej problemami (25,7%) i empatię (19,8%). Zapytani jednak o to, czy gdyby na przykład powstała, wśród ich kolegów lub znajomych, inicjatywa nieodpłatnego pomagania, wyręczenia osoby ciężko chorej lub niepełnosprawnej w codziennych sprawach życiowych (zakupy, pomoc w domu, drobne naprawy, itp.), to mieliby czas i chęci na udział w takiej opiece, czy też nie, aż 14,9% z nich odpowiedziało, że nie. Najchętniej (81,1%) studenci opiekowali by się osobami słabo słyszącymi, a najrzadziej (55,4%) osobami i z widocznym zniekształceniem, oszpeceniem ciała.

Przekonanie o tym, iż osoby niepełnosprawne nie powinny mieszkać w specjalnych przeznaczonych dla nich domach wyraziło ponad 82% badanych przez Stankiewicza, a 91% z nich twierdziło, że w każdej szkole powinny być klasy integracyjne [8].

Zdecydowana większość obecnie ankietowanych (79,2%) wyraziła opinię, iż osoby niepełnosprawne

nie powinny mieszkać w oddzielnych domach, powinny uczyć się w klasach integracyjnych (79,2%) i powinny jeździć samochodem (47,5%).

Osoby z badania Stankiewicza [8] były pewne, iż parkowanie na miejscach dla osób niepełnosprawnych powinno być bezwzględnie karane mandatami, a 65% z nich było zdania, że jako kierowcy, nie stanowią zagrożenia dla ruchu.

Za karaniem parkowania w miejscach przeznaczonych dla osoby niepełnosprawnej opowiedziało się 74,3% obecnie badanych studentów, ale jednocześnie duża grupa (20,8%) wyraziła odmienne zdanie.

W celu zmiany postaw społecznych wobec osób niepełnosprawnych, które są wynikiem pewnego stereotypu funkcjonującego w społeczeństwie, stającym się barierą w postrzeganiu i funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych, są coraz liczniejsze kampanie społeczne. Obecne badanie wykazało jednak, iż większość (82,2%) studentów nie potrafiła, niestety, wymienić żadnej kampanii społecznej dotyczącej osób niepełnosprawnych, a reszta wskazała jedynie:

- akcję „Niepełnosprawni-pełnosprawni w pracy” - realizowaną przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i mającą na celu tworzenie większych możliwości zatrudniania osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy
- działania Fundacji „Nie jesteś sam”, założonej przez TVN w 2001 roku

- akcje Stowarzyszenia „Razem łatwiej”, zajmującą się niesieniem pomocy osobom potrzebującym, znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej, a także osobom starszym i samotnym.

Podobnie zdecydowana większość (86,1%) studentów nie potrafiła wymienić żadnej organizacji działającej na rzecz osób niepełnosprawnych.

Podsumowanie i Wnioski

1. Opinie studentów kierunku pielęgniarstwo na temat stosunku do osób niepełnosprawnych w naszym społeczeństwie były podzielone.
2. Studenci preferowali model integracyjny funkcjonowania osoby niepełnosprawnej i uważali, iż powinny one realizować się życiu zawodowym i społecznym.
3. Badani deklarowali gotowość niesienia pomocy niepełnosprawnym, ale uzależniali powyższe od rodzaju niepełnosprawności.
4. Wiedza na temat społecznych kampanii i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych była bardzo słaba.

Postulat

Wskazane byłoby wdrożenie do kształcenia studentów treści mających na celu zwiększenie ich świadomości w zakresie kampanii społecznych oraz organizacji społecznych działających na rzecz niepełnosprawnych.

Piśmiennictwo / References

1. Zasepa E, Czabała C, Starzomska M. Postawy wobec niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych. *Człowiek Niepełnosprawni Społecz* 2005, 1: 23-36.
2. Kossewska J. Społeczeństwo wobec osób niepełnosprawnych – postawy i ich determinanty. *Stud Psychol I* 2003, 14: 1-11.
3. Larkowa H. Postawy społeczne wobec osób z odchyleniami od normy [w:] *Pedagogika rewalidacyjna*. Hulek A (red). PWN, Warszawa 1988: 479.
4. Witkowska B. Osobowościowe uwarunkowania postaw wobec osób z zaburzeniami psychicznymi. *Prz Psychol* 2001, 44: 239-254.
5. Przegląd danych dotyczących osób niepełnosprawnych za 2009 r. <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosci-w-liczbach/przegląd-danych-dot-osob-niepelnl/> (21.09.2010).
6. Sękowski T. Analiza ilościowa i jakościowa zmian w nasileniu cech osobowościowych uczestników projektu. Raport z badań rezultatów miękkich przeprowadzonych w ramach projektu. „Per linguas mundi ad laborem (przez języki świata do pracy)”. www.kul.pl/files/292/files/Tomasz_Sekowski_raport.doc (21.09.2010).
7. Kirenko J, Korczyński M. Niepełnosprawni wobec niepełnosprawności. *Ann UMCS Sect D* 2000, 18: 78-87.
8. Stankiewicz P. Raport z Badania Postaw Wobec Osób Niepełnosprawnych. Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Problemami Emocjonalnymi „SPOZA”, Warszawa: 2008, 1-16.
9. Badanie CBOS. Postawy wobec osób niepełnosprawnych. Komunikat z badań. BS/169/2007, Warszawa 2007, 11: 1-25.
10. Jasińska-Kania A, Staszyńska KM. Diagnoza postaw młodzieży województwa podlaskiego wobec odmienności kulturowej. *Biały Kruk*, Białystok 2008, 1-196.
11. Biegańska A. Model niepełnosprawności w mediach a postawy wobec osób niepełnosprawnych. *Szkoła Specjalna* 2005: 42-78.
12. Pankiewicz P, Erenc J, Lemska M. Sytuacja społeczna niepełnosprawnych psychicznie postrzegana przez niepełnosprawnych fizycznie. Wyniki badań. *Ann Acad Med Gedan* 2002, 32: 185-191.